సంపాదకీయం

వృద్ధి చెందబోయేది విధ్వంసమే

మానవ హక్కుల వేదిక పది సంవత్సరాలు పూర్తిచేసుకున్న సందర్భంగా విధ్వంసక అభివృద్ధిపై పదవ బులెటిన్‌ను ప్రత్యేక బులెటిన్‌గా తీసుకురావాలని భావించాము. 8 నెలలు ఆలస్యమయినప్పటికీ అనుకున్నది చేయగలిగినందుకు సంతోషిస్తున్నాం.

అభివృద్ధి అనేది సమకాలీన భారత రాజకీయాలలో అందరూ జపించే మంత్రం. అధికారానికొస్తే ఏం చేస్తావని ఏ పార్టీని అడిగినా అభివృద్ధి చేస్తానంటుంది. అధికారంలో ఉన్నవారు దేనిమీద దృష్టిపెట్టాలని విశ్లేషకులనడిగితే అభివృద్ధిమీద అంటారు. విచిత్రమేమిటంటే అభివృద్ధి అంటే ఏమిటన్న ప్రశ్న మాత్రం ఎవరూ వేసుకోరు, జవాబు వెతుక్కోరు. ఆ ప్రశ్న వేసుకోకుండ అభివృద్ధిని ఆచరించడానికి పూనుకొంటే జరిగేదేమిటంటే బలవత్తరమైన రాజకీయార్థిక శక్తులు నిర్వచించిందే దాని భావం అవుతుంది. దానినే తెలిసో తెలియకో అందరూ ఆచరిస్తారు.

ఈ శక్తులు కార్పొరేట్ కంపెనీలు, వాటి వెనక ఉన్న ప్రపంచబ్యాంకు, ప్రపంచ వాణిజ్యసంస్థ తదితర అంతర్జాతీయ విధానకర్తలు. వీరి ప్రధాన అజెండా, పెట్టుబడికి మదుపులోనూ వర్తకంలోనూ పూర్తి స్వేచ్ఛ కల్పించడం. సకల మానవ, ప్రాకృతిక వనరులనూ పెట్టుబడికి అప్పగించడం. దాని వ్యాప్తికీ వికాసానికీ సాంఘిక సంక్షేమం, బాధ్యతలు అనే ఆటంకాలను తొలగించడం. దీనికి వత్తాసుగా వారు చెప్పే తత్వం ఏమిటంటే ఈ పద్ధతిలోనే సంపద అతివేగంగా పెరుగుతుంది. దానితోబాటు ప్రత్యక్షంగా, పరోక్షంగా ఉపాధి పెరుగుతుంది. పెరిగిన ఆదాయాలు ఏదో ఒక రోజు సమాజంలో కిందిస్థాయికి కూడ చేరి అందరి జీవితాలూ మెరుగుపడతాయి.

వాస్తవానికి జరిగేదేమిటంటే ప్రాకృతిక వనరులపైన ఆధారపడి బతికే ప్రజలు తమ జీవనాధారాన్ని భారీగా కోల్పోతారు. ఈ అభివృద్ధి కల్పించే ఉపాధికంటే దీనివల్ల కోల్పోయే ఉపాధే ఎక్కువ ఉంటుంది. సమాజంలో అంతరాలు విపరీతంగా పెరిగి అవి వికారంగా, అమానుషంగా తయారవుతుంది. పెరిగిన

సంపద 'ఒకరోజు' కిందిస్థాయికి చేరడం సంగతేమోగానీ ఈలోపల అట్టడుగు వర్గాల ప్రజలు మరింతగా దానినుండి వెలివేయబడతారు. ప్రకృతిపైననే ఆధారపడి బతికే వర్గాలపైన (ఆదివాసులు, మత్స్యకారులు), సామాజికంగా బలహీనులయిన వర్గాలపైన (దళితులు, స్త్రీలు) ఈ వేటు ప్రధానంగా పడి చారిత్రక అంతరాలు మరింత పెరిగి సమాజం హింసాత్మకంగా తయారవుతుంది.

సామాజిక విధ్వంసమేకాదు, దీనిలో ప్రాకృతిక విధ్వంసమూ ఉంది. మనిషి ప్రకృతిని తన అవసరాలకోసం నిరంతరాయంగా మార్చుకుంటూ, తనకు అనుకూలంగా మలచుకుంటూ రావడం నాగరికత ఎదుగుదలలో కీలకమైన అంశం. నాగరికత పెరిగినకొద్దీ మనిషి అవసరాలు పెరిగాయి కాబట్టి ప్రకృతిలో మనిషి జోక్యమూ పెరిగింది. అయినప్పటికీ మనుషుల అవసరాల స్థానంలో పెట్టుబడి అవసరాలు వచ్చేదాకా మనిషికీ ప్రకృతికీ మధ్య సమతుల్యం ఉండింది, ఒడిదుడుకుల మధ్య కొనసాగింది. మనిషి అవసరాలు పెట్టుబడి అవసరాలుగా రూపాంతరం చెంది, ఆ పెట్టుబడి కోటానుకోట్ల మూలధనం ఉన్న కార్పొరేట్ పెట్టుబడిగా మారడం ఈ సమతుల్యాన్ని నాశనం చేసింది. ఒక కాలువ, ఒక నది కలుషితం కావడం కాదు, మానవ మనుగడకు ప్రాకృతిక పునాది అయిన జీవావరణమే ధ్వంసమయ్యే స్థితి దాపురించింది.

అందుకే ఈ అభివృద్ధిని విధ్వంసం అంటున్నాము. ఇది ఆధునిక కాలంలో ఎప్పుడూ ఉన్నదేగానీ దీనిని వ్యతిరేకించే విమర్శనుండి, ప్రతిఘటననుండి ఉద్యమాలనుండి పుట్టిన విలువలు, ప్రమాణాలు, వ్యవస్థలు దీనిని కొంత నిలువరించగలిగాయి. కానీ రెండు దశాబ్దాలుగా అవన్నీ ఒక్కొక్కటీ పక్కకు నెట్టబడి కార్పొరేట్ అభివృద్ధి దాహమే ఏకైక నిర్ణాయక శక్తి అయింది. అదే పాలకతత్వం అయింది. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో ఈ తిరోగమనాన్ని వ్యవస్థీకరించే పని మొదలుపెట్టినవాడు చంద్రబాబు నాయుడు కాగా అతని తరువాత అధికారంలోకి వచ్చిన రాజశేఖరరెడ్డి ఇతోధిక ఉత్సాహంతో దానిని కొనసాగించాడు. ఇంకా కొనసాగించబోతాడు. ఈ విధ్వంసం రూపురేఖలను కళ్లకు కట్టే వ్యాసాలు, రిపోర్టులు, కరపత్రాలతో 10 వ బులెటిన్‌ను ప్రత్యేక బులెటిన్‌గా తీసుకొస్తున్నాం. దాని గురించి సిద్ధాంత చర్చ కూడ చేయవచ్చు, చేయవలసిన అవసరమూ ఉంది. అయితే ఈ బులెటిన్‌లో దాని స్వభావ స్వరూపాల గురించి సమాచారం మాత్రమే ఇస్తున్నాం.

గోవా రాష్ట్రంలో, మహారాష్ట్రలోని రాయగఢ్ జిల్లాలో, పశ్చిమబెంగాల్‌లోని నందిగ్రాం, సింగూరులలో ఈ విధ్వంసాన్ని అసలే జరగనివ్వం అన్న పోరాటాలు నడిచాయి, నడుస్తున్నాయి. ఇతర ప్రాంతాలలో ఎక్కువ భాగం నష్టపరిహారం, పునరావాసాల గురించే ఆందోళనలు జరుగుతున్నాయి. వీటికి జవాబుగా కేంద్ర ప్రభుత్వం మెరుగయిన నష్టపరిహారాన్నీ సమగ్రమైన పునరావాసాన్నీ ఇచ్చే కొత్త చట్టాలు తీసుకొస్తున్నట్టు కొంతకాలంగా చెప్తూ వుంది. భూసేకరణ చట్టానికి సవరణ రూపంలో ఒక చట్టం, పునరావాసాన్ని హక్కుగా కల్పించే మరొక చట్టం బిల్లుల రూపంలో 2006 నుండి పార్లమెంటు ముందు ఉన్నాయి. పార్లమెంటుకు టైంలేక కాబోలు అవి ఇంకా చట్టాలు కాలేదు. మొదటిది బలవంతపు భూసేకరణ విషయంలో ప్రభుత్వానికి ఉండే విస్తృత అధికారాలను తగ్గించకుండ, స్వంత భూములు కోల్పోయిన వారికి మెరుగయిన నష్టపరిహారం కల్పిస్తుంది. చట్టపరమైన హక్కు లేకుండ ప్రకృతి సంపదను ఒక సంప్రదాయ హక్కుగా అనుభవిస్తున్నవారికి ఏమీ ఇయ్యదు. రెండవది ఇళ్లు కోల్పోయి నిర్వాసితులయిన వారినేకాక ఇళ్లు కోల్పోకుండ జీవనం తీవ్రంగా దెబ్బతిన్న వారిని కూడ బాధితులుగా

గుర్తిస్తుంది. బాధితులందరికీ కొంత నష్టపరిహారం, పరిమితమైన పునరావాసం హక్కులుగా ఇస్తుంది. విస్థాపన తప్పనిసరయితే విస్థాపితులయిన వారందరికీ ఒక సమూహంగా ఒకేచోట పూర్తిస్థాయి పునరావాసం కల్పించాలనీ, వారు గతంకంటే మెరుగయిన జీవనం పొందేటట్లు ఉపాధి లేక భూమి ఇవ్వాలనీ ఉద్యమాలు చేస్తున్న డిమాండును ఈ బిల్లు చాలా పాక్షికంగా గుర్తిస్తుంది. అనేకరకాలుగా అసంతృప్తికరమైన ఈ రెండు బిల్లులను సమీక్షించే వ్యాసం ఈ బులెటిన్‌లో ప్రచురిస్తున్నాం.

పునరావాసం ఒక చట్టపరమైన హక్కుగా ఉండవలసిన ఆవశ్యకతను అర్థం చేసుకోవాలంటే అది లేనప్పుడు విస్థాపన ఎంత క్రూరంగా ఉంటుందో చూడడం అవసరం. దేశంలోని తొలిపెద్ద ప్రాజెక్టులలో ఒకటయిన నాగార్జునసాగర్ ప్రాజెక్టు చేపట్టినప్పుడు అధికారులు నిర్వాసితులతో ఏవిధంగా వ్యవహరించారో తెలిపే వ్యాసం ఒకటి ప్రచురిస్తున్నాం. దానితోబాటు నిరసనోద్యమాలనుండి పుట్టిన కొన్ని ప్రతిపాదనలను వివరించే వ్యాసం కూడ ప్రచురిస్తున్నాం. ఈ వ్యాసకర్త గొర్రెపాటి నరేంద్రనాథ్ శ్రీశైలం ప్రాజెక్టు ముంపు బాధితులు తమ దుర్గతిని మౌనంగా భరించిన దశనుండి నర్మదా ప్రాజెక్టు బాధితులు దేశమంతటి దృష్టినీ ఆకర్షించిన పోరాటం సలిపిన దశదాకా నిర్వాసితుల హక్కుల గురించి ఆందోళన చేసిన వ్యక్తి. ప్రాజెక్టు నిర్వాసితులకు అదే ప్రాజెక్టు కింద అప్పటికంటే మెరుగయిన జీవనం కల్పించాలన్న ఆలోచనను పునరావాస విధానానికి ప్రాతిపదిక చేయాలన్న బాధితుల డిమాండ్‌ను ఆయన వివరిస్తూ, ఏ కారణంగానయినా అది సాధ్యం కానప్పుడు వారందరికీ ప్రాజెక్టు ఖర్చులో భాగంగా పెన్షన్ ఎందుకివ్వకూడదని ప్రశ్నిస్తున్నారు. ప్రభుత్వ ఉద్యోగికి తన ఇష్టానికి వ్యతిరేకంగా నిర్బంధ రిటైర్‌మెంట్ ఇచ్చినప్పుడు పెన్షన్ ఇస్తారుకదా, వ్యవసాయాన్ని నిర్బంధంగా బంద్ పెట్టినప్పుడు రైతులకూ కూలీలకూ పెన్షన్ ఎందుకివ్వకూడదు అని ఆయన ప్రశ్న.

పార్లమెంటులో పెండింగ్‌లో వున్న పునరావాస బిల్లుతో చాలా పోలికలు గల పునరావాస విధానాన్ని మన రాష్ట్ర ప్రభుత్వం జి.వో.నెం. 68 పేరుతో 2005లో జారీ చేసింది. అంత చక్కటి పునరావాస విధానం వేరే ఏ రాష్ట్రంలోనూ లేదని ముఖ్యమంత్రి ఆత్మస్తోత్రం చేసుకోవడం పత్రికలలో అందరూ చూసే ఉంటారు. దాని గొప్పదనం సంగతి అటుంచి, గట్టిగా ఆందోళన చేయనిదే అసలు అమలే చేయడం లేదు కాబట్టి జివో 68 పూర్తి పాఠాన్ని అనువాదం చేసి ఈ బులెటిన్‌లో ప్రచురిస్తున్నాం. నిర్వాసితులవుతున్న ప్రజలు, వారికి సహకరిస్తున్న ఉద్యమకారులు అందులోని విషయాలు తెలుసుకొని అమలు చేయించుకోవడానికిది ఉపయోగపడుతుందని ఆశిస్తాం. భూసేకరణ చట్టమూ అంతే. అది అసలే నిర్బంధ చట్టమంటే దాని అమలు మరీ అడ్డగోలుగా ఉంది. ముందు బలవంతంగా భూమి స్వాధీనం చేసేసుకో, ఆ తరువాత చట్టాన్ని అమలుచేయి అన్న వైఖరి ప్రభుత్వం తన అధికారులకు అలవాటు చేసింది. న్యాయస్థానాలూ అందుకు తగినట్టే వ్యవహరిస్తున్నాయి. చట్టాన్ని పాటించకుండ నా భూమిని ప్రభుత్వం బలవంతంగా తీసేసుకుంది అని హైకోర్టులో కేసు వేస్తే నీకు రావలసింది నష్టపరిహారమే కదా, ఇప్పిస్తాము లెమ్మంటుంది హైకోర్టు. ఈ పరిస్థితిలో, భూసేకరణ చట్టంలో ఏముందో తెలుసుకోవడం అందులో ఉన్న కొద్దిపాటి హక్కులను అనుభవించడానికి అవసరం. ఈ దృష్టితో, 'ప్రభుత్వం మీ భూమికోసం వస్తే...' అన్న శీర్షికతో ఒక వివరమైన కరపత్రం గతంలో అచ్చువేసాము. దానిని కొంత సవరించి ఈ బులెటిన్‌లో అచ్చువేస్తున్నాము.

విధ్వంసక అభివృద్ధి ముఖచిత్రాన్ని చూపించే కరపత్రాలు ఆయా సందర్భాలలో అచ్చువేస్తూ

వచ్చాము. అవన్నీ ఈ బులెటిన్‌లో పునర్ముద్రితమయ్యాయి. అవి కాక అయిదు రిపోర్టులున్నాయి. ఒకటి విశాఖపట్నం జిల్లాలోని బాక్సైట్ గనులు, వాటికి అనుబంధమైన రిఫైనరీల గురించి పాట్రిక్ అనే పరిశోధకుడు రాసిన రిపోర్టుకు అనువాదం. మరి రెండు భారీ భూసేకరణ ప్రతిపాదనలున్న కోస్టల్ కారిడార్, ఓపెన్‌కాస్ట్ బొగ్గుగనుల ప్రాజెక్టులపైన రిపోర్టులు. కోస్టల్ కారిడార్ కోసం 1575 చ.కి.మీ.ల (అంటే దగ్గర దగ్గర 4 లక్షల ఎకరాల) భూమిని సేకరించడం జరుగుతుంది. సింగరేణివారి ఓపెన్ కాస్ట్ ప్రాజెక్టు మొత్తం ముగిసేసరికి 2 లేక 2.5 లక్షల ఎకరాలను అది మింగేసి ఉంటుంది. ఇవి రెండూ 'మాక్రో' నివేదికలు కాగా రెండు 'మైక్రో' నివేదికలూ ఉన్నాయి. ఒకటి అనంతపురం జిల్లాలో ఫీల్డ్‌ఫైరింగ్ రేంజ్‌కోసం జరుగుతున్న భారీ భూసేకరణ గురించిన నివేదిక, రెండవది నెల్లూరు జిల్లాలో ఇప్పటికే ఉత్పత్తి జరుగుతున్న అపాచీ పరిశ్రమతో స్థానికుల అనుభవాలపైన నివేదిక.

ఇవి ప్రజలు ఎదుర్కొంటున్న, ఎదుర్కొనబోయే అనుభవాల చిత్రాలు కాగా, ప్రజల ప్రతిఘటనను తెలిపే రిపోర్టు కూడా ఈ బులెటిన్‌లో ప్రచురిస్తున్నాము. మన రాష్ట్రంలో ఇప్పటికి 57 సెజ్‌లు (SEZ) ఆమోదం పొందగా, రెండింటికి వ్యతిరేకంగా మాత్రమే చెప్పుకోదగ్గ స్థాయిలో ప్రతిఘటన ఉంది. ఒకటి తూర్పుగోదావరి జిల్లా సమీపంలోని యు.కొత్తపల్లి, తొండంగి మండలాలలో నెలకొంటున్న పదివేల ఎకరాల బహుళ ఉత్పత్తుల సెజ్, రెండవది మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా జడ్చర్ల మండలం పోలేపల్లి, బాలానగర్ మండలం ముదిరెడ్డిపల్లి గ్రామాలలో వెయ్యి ఎకరాలలో నెలకొంటున్న మందుల కంపెనీల సెజ్ (ఫార్మాసెజ్). ఈ ఆందోళనల తీరుతెన్నులను వివరించే రిపోర్టు ఈ బులెటిన్‌లో ప్రచురిస్తున్నాం.

2008 మార్చి 9వ తేదీన సెజ్‌ల గురించి హైదరాబాద్‌లో సెమినార్ నిర్వహించిన సందర్భంగా ప్రచురించిన కరపత్రాన్ని ఈ బులెటిన్‌లో అచ్చువేస్తున్నాము కాబట్టి సెజ్‌లమీద, సెజ్ చట్టం మీద, వ్యాసమేదీ ప్రచురించ లేదు. అయితే అప్పటికి స్పష్టంగా లేని ఒకటిరెండు విషయాలు చెప్పుకోవాలి. వ్యవసాయ భూములు పోతే పోయాయి, ఫ్యాక్టరీలలో ఉద్యోగాలు లభిస్తాయని సెజ్‌లకు మద్దతుగా వాదించడం జరుగుతుంటుంది. కానీ మన రాష్ట్రంలో ఆమోదం పొందిన 57 సెజ్‌లలో 39 ఐ.టి. రంగానికి చెందినవి. ఇవి కల్పించే ఉద్యోగాలు తక్కువ కాగా, ఉపాధి కోల్పోయిన గ్రామీణ యువకులకు ఆ కొన్నికూడ ఎంతమాత్రం అందుబాట్లో ఉండవు. పట్టణాలకు చెందిన విద్యావంతులైన అగ్రకుల మధ్యతరగతికే అవి దక్కుతాయి. ఐ.టి. తరువాత అధికం ఫార్మాసూటికల్స్. ఇవి కూడ అత్యాధునిక సాంకేతిక ప్రక్రియలతో నడిచే పరిశ్రమలు కాబట్టి వీటిలోనూ దొరికే పనులు తక్కువ, అందులో గ్రామీణ యువకులకు అందుబాట్లో ఉండేవి మరీ తక్కువ. ఇప్పటికి మన రాష్ట్రంలో నెలకొంటున్న సెజ్‌లలో చెప్పుకోదగ్గ మోతాదులో పని కల్పించేవి రెండే కనిపిస్తున్నాయి. ఒకటి నెల్లూరు జిల్లాలోని అపాచీవారి చెప్పుల ఫ్యాక్టరీ, రెండవది విశాఖపట్నం జిల్లాలో బ్రాండెక్స్ అపారెల్స్ (దుస్తుల) ఫ్యాక్టరీ. మొత్తంగా తీసుకుంటే సెజ్‌ల వల్ల దక్కగల ఉపాధికంటే పోయేది చాలా ఎక్కువ. ఉపాధి అంటే నేరుగా ఫ్యాక్టరీలో ఉద్యోగమే కానక్కరలేదనీ దాని చుట్టుపక్కల పెరిగే ఆవాసాల అవసరాల కోసం కిరాణాషాపు, లాండ్రీ, కూరగాయల దుకాణం వగైరా చిల్లర వ్యాపారులకు అవకాశం పెరుగుతుందనీ వాదించేవారుంటారు. మామూలు పరిశ్రమలకిది వర్తిస్తుందిగానీ సెజ్‌లకు వర్తించదు. సెజ్‌లో ఉత్పత్తి కేంద్రాలేకాక దానికి అనుబంధమైన టౌన్‌షిప్ కూడ ఉంటుంది. ఆ టౌన్‌షిప్‌కు 'వరల్డ్‌క్లాస్' సదుపాయాలు ఉంటాయి. అంటే సూపర్‌బజార్లు, మాల్స్ వగైరా అందులో భాగంగానే ఉంటాయి. పక్కఊరి ఎల్లయ్య అక్కడికిపోయి హెయిర్‌కటింగ్ సెలూన్ పెట్టుకోలేడు. పొరుగూరి మల్లమ్మ ఇస్త్రీషాపు పెట్టుకోలేదు.

అయితే సెజ్‌లయినా పారిశ్రామిక కారిడార్‌లయినా మొదట్లో కట్టడపు పనిలో కొంత ఉపాధి కల్పిస్తాయి. రోడ్లు, బ్రిడ్జిలు, బిల్డింగ్‌లు నిర్మించే పని ఒక ఆరు నెలలు లేక తొమ్మిది నెలలపాటు ఉంటుంది. భూములు కోల్పోయిన వాళ్ళకందులో కాంట్రాక్టర్ల కింద దినకూలీలుగా పని దొరికే అవకాశం ఉంది. భూములు పోయినా పని దొరికిందనే ఊరట కలుగుతుంది. కానీ ఇది వారి నిరసనను చల్లార్చడానికి పనికొస్తుందేతప్ప శాశ్వతం కాదు. కట్టడపు పని అయిపోయి ఉత్పత్తి మొదలయిన తరువాత స్థానికులకు ఇంక పనులేమీ దొరకవు. కానీ అప్పుడు ఆందోళనకు దిగి చేసేదీ ఏముండదు. ఈ మోసాన్ని ఒక్కొక్క చోట స్థానిక ప్రజలు గ్రహిస్తున్నారు. తూర్పుగోదావరి జిల్లా తాళ్ళరేవు మండలం గాడిమొగ వద్ద నెలకొన్న రిలయన్స్ వారి సహజవాయువు పరిశ్రమను దీనికి ఉదాహరణగా తీసుకోవచ్చు. వారు ఆన్‌షోర్ కేంద్రాన్ని ఏర్పాటు చేసిన క్రమంలో అయిదు కాలవలు పూడ్చేసారు. ఆ కాలవలలో వేటచేసుకొని బతుకుతున్న వందలాది మత్స్యకారుల కుటుంబాలకు దానివల్ల జీవనాధారం పోయింది. అయితే అందరికీ పని కల్పిస్తామని రిలయన్స్‌వారు హామీ ఇవ్వడం, రెవెన్యూ అధికారులు మౌనం పాటించడం ప్రజల నోళ్లు కుట్టేసింది. చివరికి ఇచ్చిందేమిటంటే కట్టడపు పని ఉన్నంత కాలం 800 మందికి కాంట్రాక్ట్ కూలీలుగా పని ఇచ్చారు. అది అయిపోయిన తర్వాత హార్టికల్చర్‌లో కొద్దిమందికి పని కల్పిస్తామన్నారు కానీ అందరికీ పని ఇస్తానని చెప్పి కొందరికే ఇవ్వడం మాలో మాకు ఘర్షణ పెడుతుంది కాబట్టి ఇస్తే అందరికీ ఇమ్మని గాడిమొగవాసులు అడిగేసరికి అందరినీ తొలగించేసారు. ఆ పనికూడ అయిపోయి ఉత్పత్తి మొదలయ్యే నాటికి కేవలం 300 లేక 400 మంది ఉద్యోగులంటారనీ అందులో స్థానికులు చేయగల ఉద్యోగాలు పిడికెడు కంటే ఎక్కువ ఉండకపోవచ్చుననీ రిలయన్స్ అధికారులే అంటున్నారు. గాడిమొగ మత్స్యకారులకు ఇప్పుడు సత్యం తెలిసింది, ఆందోళనకూ సిద్ధపడుతున్నారు. అయితే పుణ్యకాలం గడిచిపోయిందేమో.

ఒకవేళ సెజ్‌లలో పని దొరికినా అక్కడి పని పరిస్థితులు ఎటువంటివో చూస్తే ఈ రకమైన ఉపాధి లేకపోతేనేం అనిపిస్తుంది. సెజ్‌లలో నెలకొల్పే పరిశ్రమలకు వివిధ చట్టాలనుండి మినహాయింపులిచ్చే అధికారం ప్రభుత్వాలకుంది. దీనిని కార్మిక చట్టాలను నీరుగార్చడానికి వాడుకోబోతారన్న సందేహం మొదటినుండి ఉంది. దానిని ఇప్పటికే నిజం చేసిన ప్రభుత్వం ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం. మన కంటే ఎక్కువ సెజ్‌లకు ఆమోదం పొందిన మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వంగాని, ఈ రెండింటితో తీవ్రంగా పోటీపడుతున్న తమిళనాడు ప్రభుత్వంగాని ఆ సాహసం ఇప్పటిదాకా చేయలేదు. మన రాష్ట్ర ప్రభుత్వం తెలుగుదేశం హయాంలోనే (దేశంలో ఒక సెజ్ చట్టమంటూ లేకముందే) జి.ఓ.ఎం.ఎస్. నెం. 151, తేదీ 9 ఏప్రిల్ 2002 నాడు ప్రకటించిన సెజ్ పాలసీలో అనేక కార్మిక చట్టాలకు మినహాయింపులను చేర్చింది. యాజమాన్యాలు వేతనం రిజిస్టర్లు, రికార్డులు పెట్టుకోనక్కరలేదు. ఏ పనికి ఎంత వేతనం ఇస్తున్నదీ ఒక్కొక్క షిఫ్టులో ఎన్ని గంటలు పని చేయిస్తున్నదీ ప్రకటించనక్కరలేదు. ఎటువంటి అత్యవసర పరిస్థితీ లేకున్నా కూడా సెజ్‌లోని సంస్థలకు కాంట్రాక్ట్ లేబర్ చట్టంలోని అన్ని అంశాలనుండి మినహాయింపు ఇయ్యవచ్చు. కార్మికుల ఆరోగ్యాన్నీ పనిస్థలంలో భద్రతనూ సంరక్షించడానికి ఉద్దేశించిన ఫ్యాక్టరీ చట్టం నుండి కూడ మినహాయింపు ఇయ్యవచ్చు. సెజ్‌లోని హోటళ్లు, మాల్స్, సూపర్‌బజార్లు వగైరా 365 రోజులూ, 24 గంటలూ పనిచేయవచ్చు. ఓవర్‌టైంకు అదనపు వేతనం చెల్లించేటట్టయితే నిర్బంధంగా ఓవర్‌టైం పని చేయించుకోవచ్చు. సెజ్‌లోని కార్మిక సంఘాలకు బయటి వాళ్లెవరూ

నాయకులుగా ఉండడానికి వీలులేదు. 100 మందికి పైగా కార్మికులు పనిచేసే పరిశ్రమలో లే ఆఫ్‌కూ రిట్రెంచ్‌మెంటుకూ మూసివేతకూ ప్రభుత్వం అనుమతి తీసుకోవాలనీ, ప్రభుత్వమైనా కార్మికుల అభిప్రాయం సహితం తీసుకున్న తరువాతే నిర్ణయం చేయాలనీ చెప్పే పారిశ్రామిక వివాదాల చట్టంలోని చాప్టర్ 5-బి సెజ్‌లకు వర్తించదు.

ఇవన్నీ దశాబ్దాల తరబడి కార్మికులు పోరాటాలు చేసి సాధించుకున్న హక్కులు. ఒక జీవోతో వీటిని సెజ్‌లలో పనిచేసే కార్మికులకు లేకుండ చేసారు. అటువంటి వ్యవస్థలో ఉద్యోగాలు ఇస్తేమాత్రం ఏమి ఒరుగుతుంది?

భారీగా పెట్టుబడులను ఆకర్షించడంకోసం భారీగా ప్రజలను విస్థాపనకు గురిచేసే 'అభివృద్ధి' ఇంకా చాలాకాలం దేశంలో అమలవుతుందనేది స్పష్టంగానే ఉంది. ప్రతిపక్షంలో ఉన్న పార్టీలు ఎన్నికలు సమీపించినప్పుడు కొంత అల్లరిచేస్తే చేయవచ్చునుగానీ ఒక విధంగా వారికి దీనిపట్ల అభ్యంతరం లేదు. దేశంలో రెండు మూడు రాష్ట్రాలలో ప్రభుత్వాలు నడపగల స్థితిలో ఉన్న వామపక్ష పార్టీలు సహితం మెరుగయిన నష్టపరిహారం 'ప్యాకేజి' ఇస్తున్నాయేతప్ప ఈ వికృత అభివృద్ధి విధానానికి ప్రత్యామ్నాయ నమూనాను వారూ రచించలేదు. అంటే అర్థం ఈ విధ్వంసాన్ని వ్యతిరేకించే రాజకీయ ఆచరణ 'ప్రధాన స్రవంతి' వారికి రాలేదు. బహుశా రాదు. బాధిత ప్రజలు తమంతటతాము చేపట్టే ఆందోళనలు, 'ప్రధాన స్రవంతి'కి వెలుపల ఉన్న ప్రజా సంఘాలు, స్వచ్ఛంద సంస్థలు, రాజకీయ ఉద్యమాలు చేపట్టే ఆందోళనలే దీనిని నిలువరించాలి. ఆ కృషి ప్రస్తుతం పరిమితంగానే ఉంది. అది మరింత పెరిగి వినాశకరమైన పాలనా విధానాలకు సవాలు కావాలని కోరుకుంటూ దానికి కొంతయినా తోడ్పడగలదన్న ఆశతో ఈ ప్రచురణను పాఠకులకు అందిస్తున్నాం.

- మానవహక్కుల వేదిక

10-06-2009